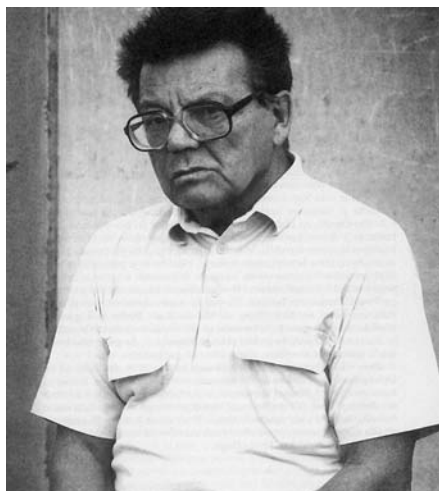

IN MEMORIAM

LOJZE KOVAČIČ (9. 11. 1928 – 1. 5. 2004)

Prvega maja je v Ljubljani umrl pisatelj Lojze Kovačič, nemara največji slovenski prozaist 20. stoletja. Njegov mladinski opus ni obsežen, zato pa inovativen in estetsko dovršen. Uvrščamo ga med najodličnejše dosežke slovenskega pripovedništva za otroke.

DRUGAČNOST KOT USODA

Bil sem med tistimi, ki jim je Lojze Kovačič pripovedoval o svojem zgodnjem otroštvu v Baslu, o guvernanti, o razkošju, ki ga je obdajalo, pa mu nisem kaj prida verjel. Saj je bil svet, o katerem je govoril, oddaljen in nepredstavljujiv. Vendar je bilo res: če bi se njegov oče, uspešen krznar, odločil za švicarsko državljanstvo, o Lojzetu, slovenskem pisatelju, ne bi bilo ne duha ne sluha. Tako pa so družino iz Švice izgnali nazaj v Slovenijo. Tukaj

je krznarjeva družina tolkla revščino in bila v takem položaju, v kakršnega naši kraji in naši ljudje hitro pahnejo tiste, ki so tujci in zaznamovani z revščino. Paradoks je v tem, da je Lojzetov oče svojo družino zaradi trmastega vztrajanja, da je Slovenec ne pa Švicar, pripeljal v revščino, da pa je ponemčeni Lojze postal slovenski pisatelj.

Pisatelj je postal zaradi svoje ne samo švicarske, ampak zaradi osebne drugačnosti. Ko človek izgine s sveta, je pred našimi racionalnimi in čustvenimi očmi naenkrat jasna njegova pot. Lojze je bil drugačen, ne samo zaradi svojega »švicarstva« in deleža razdobja, preživetega med nami, ampak zaradi posebnega značaja. To je bil tiste vrste značaj, ki človeka zmeraj določi, ga zmeraj potegne izmed mnogih in ga postavi na posebno mesto. To mesto je takšne narave, da je za tistega, ki se mu to dogaja, ta položaj neprijeten in velikokrat tudi nevaren.

Lojze Kovačič ni bil spreminjevalec sveta, kakršnih je mrgolelo okoli nas v »naših časih«. Ni se ukvarjal s spreminjanjem literarnih stilov. Pisal je tako, kot mu je narekovala njegova osebnost: pošteno, natančno, z domišljijo, ki po-

ganja iz resničnosti. Tej se ni nikoli izneveril. Bila je temelj, iz katerega je rasel. Ta resničnost pa je čisto njegova, je takšna, kakršno so gledale samo njegove oči. To, kar je zajel v svojih knjigah, je cela doba, ki obsega velik kos časa prejšnjega stoletja. Drugačnega časa kot smo si ga sami zapomnili, saj je v njih misel, slika in srce posebnega človeka, ne posebnega, ampak osebnosti, ki govori svoj jezik in gleda drugače, kot gledamo mi. Ta velika oseba pripovedovalca pa ni vsiljiva, noče si nas prisvojiti, noče nas popoljšati ne pokvariti. Zato

beremo Lojzeta Kovačiča z nenavadnim zaupanjem.

Človek pride nag na svet in ničesar ne odnese s seboj. Najbrž še sebe ne. Tiste knjige, ki jih je napisal Lojze Kovačič, niso več njegova last. Ne potrebuje jih. Tisti, ki ga bodo brali zdaj in v prihodnosti, bodo slišali barvo njegovega glasu in ga zdaj pa zdaj zagledali. Njegovega glasu in njega samega ni več. Ostale so velike nenadomestljive knjige. V njih je ta človek, ki je bil, prišlek. Samotar. Ta človek je zdaj pest pepela.

Dane Zajc

ZGODBE IZ MESTA RIČ-RAČ*

Kovačičev pripovedni vzorec za otroke

Novoletna zgodba (1958), Kovačičevo prvo v knjižni obliki objavljeno prozno besedilo za otroke, je pripoved o revni mladi družini iz predmestja, ki v družbi prijaznih sosedov praznuje novo leto, skromno, vendar v pristrčnem vzdušju. Ta realistična kratka zgodba je »ljubljska razglednica« v malem; in sicer tako s tematskega vidika (življenje malih ljudi z družbenega roba) kakor tudi zaradi značilnega dogajalnega prostora in prepoznavnega dogajalnega časa (petdeseta leta dvajsetega stoletja).¹

Tekst po letu 1958 ni bil več ponatisnjen. To ni naključje, saj nadaljnji razvoj Kovačičevega pripovedništva za mladino ni potekal v smeri, kakršno je na motivno-tematski, oblikovni in jezikovno-slogovni ravni nakazovala *Novoletna zgodba*.

Edina vez med mladinskim knjižnim prvencem in kasnejšim pisateljevim mladinskim proznim opusom ostaja isti

ilustrator: slikar Milan Bizovičar je ostal Kovačičev stalni sodelavec. Dokaz njegove ustvarjalne usklajenosti – za otroško recepcijo literarnega besedila likovna vizualizacija le-tega ni nepomembna – je dejstvo, da se je (tudi) Bizovičar samoumevno odvrnil od tipa realistične ilustracije, s kakršno je bralcem ponazoril *Novoletno zgodbo*, brž ko se je lotil ilustriranja druge Kovačičeve knjige za otroke: ta je že z naslovom *Zgodbe iz mesta Rič-Rač* (1962) napovedala pisateljevo novo poetiko, se pravi spremembo v izboru tematike in zasuk k pripovedni prozi s specifičnimi iracionalnimi prvini.

Naslov *Zgodbe iz mesta Rič-Rač* je postal – in za zmeraj ostaja – Kovačičev zaščitni znak: isti naslov ohranjajo vse kasnejše zbirke pisateljevih kratkih pripovedi za otroke, čeprav z dodajanimi novimi besedili občutno širijo obseg izdaje iz leta 1962.² Tudi doslej zadnja

* Besedilo je ponatis članka iz knjige *Lojze Kovačič*. Zbirka *Interpretacije*. Ljubljana, 1998.

¹ Prim. *Ljubljanske razglednice* v knjigi L. Kovačiča *Ključni mesta*, Ljubljana, DZS 1964.

² 1. Izdaja (1962) prinaša 14 zgodb, leta 1969 je v knjigi *Zgodbe iz mesta Rič-Rač* (založba MK, zbirka Moja knjižnica) izšlo 19 zgodb, torej pet novih tekstov; leta 1981 je v knjigi *Zgodbe iz mesta Rič-Rač* (založba MK) 20 zgodb, novo besedilo je *Možiček med dimniki*.